

SOM

**Sivilombudsmannens forebyggingsenhet
mot tortur og umenneskelig behandling
ved frihetsberøvelse**

BESØKSRAPPORT

**Drammen sentralarrest
22. oktober 2014**

Sivilombudsmannen

Besøksadresse
Akersgata 8 (inngang Tollbugata)
Postadresse
Postboks 3 Sentrum, 0101 OSLO

Telefon 22 82 85 00
Grønt nummer 800 80 039
Telefaks
postmottak@sivilombudsmannen.no

Søndre Buskerud Politidistrikt
Politimester Johan Brekke
Postboks 1087
3001 DRAMMEN

S | OM

Vår referanse
2014/2535

Deres referanse

Vår saksbehandler
Johannes Flisnes Nilsen

Dato
11.12.2014

OVERSENDELSE AV RAPPORT ETTER FOREBYGGINGSENHETENS BESØK TIL DRAMMEN SENTRALARREST

Det vises til Sivilombudsmannens besøk til Drammen sentralarrest 22. oktober 2014, gjennomført av forebyggingsenheten mot tortur og umenneskelig behandling ved frihetsberøvelse.

Vedlagt følger rapporten fra besøket. Vi ber om at denne blir gjort tilgjengelig på politihuset i Drammen.

Sivilombudsmannen ber om å bli orientert om oppfølgingen av rapportens anbefalinger, ved behov i samråd med Legevakten for Drammensregionen IKS og Barnevernsvakten i Drammen, innen medio februar 2015.

Aage Thor Falkanger
sivilombudsmann

Helga Fastrup Ervik
kontorsjef
Forebyggingsenheten

Vedlegg

Kopi til:
Legevakten for Drammensregionen IKS
Barnevernsvakten i Drammen
Justis- og beredskapsdepartementet
Politidirektoratet

Innhold

1	Om Sivilombudsmannens forebyggingsmandat.....	2
2	Sammendrag	2
3	Generell informasjon om arrester i Søndre Buskerud politidistrikt.....	4
4	Gjennomføring av besøket	5
5	Funn og anbefalinger.....	5
5.1	Generelt.....	5
5.2	Hendelser og tvangsbruk.....	6
5.2.1	Alvorlige hendelser.....	6
5.2.2	Vold, trusler og fysisk maktbruk.....	7
5.2.3	Bruk av tvangsmidler	7
5.2.4	Visitasjon	8
5.3	Sittetid og avhjelpende tiltak	9
5.3.1	Sittetid i arrest.....	9
5.3.2	Tiltak for å lette tiden i arrest.....	11
5.4	Helsetjenester	12
5.4.1	Tilgang til helsehjelp.....	12
5.4.2	Samtykke og taushetsplikt.....	13
5.4.3	Førstehjelp.....	14
5.4.4	Dokumentasjon av skader	14
5.5	Beskyttelsestiltak.....	14
5.5.1	Informasjon til arrestanten	14
5.5.2	Underretting om innsettelse til pårørende/tredjeperson.....	16
5.5.3	Tilgang til forsvarer.....	16
5.6	Fysiske forhold.....	18
5.6.1	Mottaksrommet	18
5.6.2	Cellene	18
5.6.3	Opphold i friluft	19

1 Om Sivilombudsmannens forebyggingsmandat

På bakgrunn av Norges tilslutning til tilleggsprotokollen til FNs torturkonvensjon er Sivilombudsmannen gitt et eget mandat for å forebygge tortur og annen grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff.¹ Det er opprettet en egen forebyggingsenhet ved Sivilombudsmannens kontor for å gjennomføre mandatet.

Forebyggingsenheten foretar regelmessige besøk til steder der mennesker er frihetsberøvet, for eksempel fengsler, politiarrester, psykiatriske institusjoner og barnevernsinstitusjoner. Besøkene kan være varslede eller uvarslede.

På bakgrunn av besøkene skal det avgis anbefalinger med sikte på å forebygge tortur og annen grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff.

Sivilombudsmannen, ved forebyggingsenheten, har adgang til alle steder for frihetsberøvelse og til å føre private samtaler med personer som er fratatt friheten. Videre har enheten tilgang til alle nødvendige opplysninger av betydning for forholdene under frihetsberøvelse. Under besøkene søker enheten å avdekke risikofaktorer for krenkelse gjennom egne observasjoner og samtaler med de berørte. Samtaler med de frihetsberøvede er særlig prioritert.

I arbeidet med å ivareta forebyggingsmandatet har Sivilombudsmannen også utstrakt dialog med nasjonale myndigheter, sivilt samfunn og internasjonale menneskerettighetsorganer.

2 Sammendrag

Sivilombudsmannens forebyggingsenhet besøkte Drammen sentralarrest 22. oktober 2014. Arresten har status som primærarrest i Søndre Buskerud politidistrikt og har totalt 18 celler. Politidistriktet ble varslet om besøket fire uker i forkant, og ble anmodet om å fremlegge informasjon.

Besøket til Drammen sentralarrest ble godt tilrettelagt fra politiets side. Helhetsinntrykket var at arresten ledes og drives på en solid måte. Politidistriktet ble i perioden 2009-2013 ilagt foretaksstraff ved fire anledninger, tre av disse gjaldt forhold ved Drammen sentralarrest. Reaksjonene har resultert i flere oppfølgingstiltak som har bidratt til en økt profesjonalisering av arrestoppgavene. Et ledd i dette er at politiledelsen har arbeidet med å heve arrestforvareroppgavens status internt i politiet.

Under besøket undersøkte forebyggingsenheten politiets håndtering av alvorlige hendelser og tvangsinngrep. Det generelle inntrykket var at arresten arbeider grundig og systematisk med situasjoner der risikoen for vold og skader er størst. Enheten fant noen svakheter ved journalføringen for tilsyn av risikoarrestanter. Det ble funnet at visitasjon ved full avkledning finner sted etter en individuell vurdering. Spesialenheten for politisaker ila i 2012 foretaksstraff til politidistriktet etter at en arrestant, med ryggen mot veggen, var blitt lenket med håndjern til to metallringer i veggen. Metallringene i de aktuelle cellene er nå fjernet. Det ble ikke påvist uforholdsmessig bruk av håndjern i arresten.

Ettersom politiarrest er et uegnet sted for lengre opphold, så forebyggingsenheten nærmere på politiets arbeid for å sikre overføring til fengsel innen to døgn. Fra 1. september 2013 til 1. september

¹ Sivilombudsmannsloven § 3 a.

2014 hadde 112 personer sittet over to døgn i sentralarresten. Enheten merket seg særlig at to mindreårige satt nesten tre døgn i arresten sommeren 2013. Når det gjaldt tiltak for å lette tiden i arrest, fremgikk det i liten grad av arrestjournalen tiltak og vurderinger med tanke på å minske isolasjonsvirkninger.

Under besøket så forebyggingsenheten også nærmere på arrestantenes tilgang til helsetjenester. I samtaler med arrestantene fremkom ingen klager på tilgang til legevakt. Legevaktens tilbud med en tilrettelagt løsning for behandling av fremstilte arrestanter fremstod som en god praksis. Det fremkom imidlertid at politiet som regel er til stede i rommet når helseundersøkelsen gjennomføres. Forebyggingsenheten fant også noen svakheter når det gjaldt retten til å få underrettet pårørende eller tredjeperson om innsettelsen i arrest, retten til å kontakte forsvarer og informasjon om rettigheter som innbrakt eller pågrepet.

Forebyggingsenheten foretok en befaring i arrestlokalet. I mottaksrommet, bak en brisk langs veggen, ble det observert tre metallstenger montert i veggen. Det ble påpekt at disse ikke lenger var i bruk og kunne fjernes. De fleste cellene mangler innfall av dagslys, og ingen av cellene har en klokke. Videre fremkom det at lyset på cellene som regel står på hele døgnet, av hensyn til gjennomføring av tilsyn, og for eventuelt å kunne følge arrestantene via videoovervåking. Flere arrestanter opplevde belysningen som vanskelig om natten. Sentralarresten mangler et egnet sted hvor arrestantene kan få tilgang til frisk luft.

På bakgrunn av besøket fant forebyggingsenheten grunn til å gi følgende anbefalinger:

- Politiet bør etablere rutiner for å føre resultatet av tilsyn av risikoarrestanter i arrestjournal, med fokus på arrestantens pustefrekvens og kroppsstilling.
- Det bør vurderes å gi føringer for praktisk gjennomføring av visitasjon i lokal arrestinstruks, herunder gjennomføring av full avkledding i to trinn.
- Politiet bør, i samarbeid med kriminalomsorgen, ytterligere styrke innsatsen for å overholde fristen for overføring til fengsel innen to døgn. Politiet bør særlig påse at overføringsfristen for mindreårige overholdes i alle tilfeller.
- Politiet bør finne et egnet rom der mindreårige kan vente sammen med barnevernsvakt før hjemkjøring eller tilbakeføring til ansvarlig institusjon.
- Politiet bør styrke innsatsen for å bøte på uheldige virkninger av isolasjon, særlig ved å vurdere muligheten for besøk utenfra der personer har oppholdt seg i arresten mer enn to døgn.
- Politiet bør sikre at arrestanter kan snakke direkte med helsefaglig personell på legevakten, og at en telefonsamtale kan skje uten at politiet og arrestforvarerne hører hva som blir sagt.
- Politiet bør ikke kunne høre hva som sies i pasientrommet. Politiet bør heller ikke kunne se inn i pasientrommet, med mindre helsepersonellet i særlige tilfeller selv ber om dette.
- Politiet bør sikre at alle arrestanter snarest mulig får tilbud om skriftlig informasjonsmateriell på et språk de forstår om rettigheter som innbrakt eller pågrepet, i tillegg til muntlig informasjon.
- Politiet bør etablere en rutine om at alle arrestanter blir bedt om å signere en erklæring om at de er blitt informert om rettighetene sine på et språk de forstår.
- Politiet bør påse at alle arrestanter blir orientert om retten til å få underrettet pårørende eller tredjeperson om innsettelsen i arrest, og at de blir spurt om de ønsker dette.
- Politiet bør sikre at varsel eller forsøk på varsel til forsvarer alltid gjennomføres uten unødig

opphold, uavhengig av tidspunkt på døgnet.

- Politiet bør sikre at informasjonsmateriellet om rettigheter ved pågrep og innbringelse oppdateres for å tydeliggjøre denne varslingsplikten.
- Politiet bør fjerne metallstengene som er fastmontert i veggen i mottaksrommet.
- Politiet anbefales å se på mulighetene for å oppgradere en eller flere celler slik at de får en mer human utforming.
- Det bør lages en bedre løsning for lyssetting på alle cellene, som gir mulighet for å dempe belysningen om natten uten at dette går på bekostning av muligheten for tilsyn, og det bør installeres klokke på alle cellene.
- Arrestantene bør sikres et tilfredsstillende lufttilbud. Som et minimum bør arrestanter daglig kunne kjenne friluft og se dagslys, og gis en reell mulighet til bevegelse og følelse av å være ute.

3 Generell informasjon om arrester i Søndre Buskerud politidistrikt

Sentralarresten i Søndre Buskerud politidistrikt er lokalisert i politihuset i Drammen. Den har status som politidistriktets primærarrest. Arresten har totalt 18 celler. Det finnes også to avhørsventerom (venteceller) i tredje etasje på politihuset i Drammen, som kun skal benyttes over kortere tidsrom. Ansvarsforhold er regulert i lokal instruks.²

Politidistriktet har også en reservearrest ved Kongsberg politistasjon. Denne har ni celler, men ifølge lokalt arresttilsyn er fire av cellene omgjort til lager. Innhentet statistikk viser at sekundærarresten benyttes i begrenset grad.³ Forebyggingsenheten besøkte ikke reservearresten ved Kongsberg politistasjon under dette besøket til Drammen politiarrest, men noterte ilagt foretaksstraff fra Spesialenheten for politisaker 25. april 2012 for uhjemlet opphold i arrest på Kongsberg politistasjon. Oppfølging av foretaksstraffen ble også tatt opp i møte med politiledelsen.

I tillegg til disse cellene har politiet venteceller ved Øvre Eiker lensmannskontor og ved Svelvik lensmannskontor. Innhentet statistikk om arrestbelegg viser at bruken av disse er minimal.⁴

Politimesteren har delegert ansvaret for sentralarresten i Drammen til leder av Fellesoperativ enhet, visepolitimesteren.⁵ Seksjonsleder ved seksjonen for operative fellestjenester sørger for daglig drift av sentralarresten. Operasjonslederen er ansvarlig for alle innsatte i arresten. Operasjonslederen kan også beslutte at andre arrester enn sentralarresten i politidistriktet skal tas i bruk. Ansvaret for sekundærarrestene legges da til driftsenhetslederne.

Bemannings situasjonen i sentralarresten var på besøkstidspunktet 11 arrestforvarere, hvorav 9 har fulltidsstilling. Arresten er bemannet med to arrestforvarere om dagen i ukedagene. Den 1. august

² Spesialinstruks nr. 02.13, Instruks for arrestene i Søndre Buskerud politidistrikt, revidert 8. januar 2014, gyldig til 8. januar 2015, punkt 1.

³ Ifølge politiets statistikk pr. 30. september 2014 hadde Kongsberg politistasjon 285,71 timer i arrest i perioden januar-august 2014.

⁴ Ifølge politiets statistikk pr. 30. september 2014 hadde Øvre Eiker lensmannskontor 4,42 timer arrest i perioden januar-august 2014, mens Svelvik lensmannskontor hadde 0,75 timer i arrest i tilsvarende periode.

⁵ Spesialinstruks nr. 02.13, Instruks for arrestene i Søndre Buskerud politidistrikt, revidert 8. januar 2014, gyldig til 8. januar 2015, punkt 2.

2014 ble det ansatt en avsnittsleder som ivaretar den daglige driften for arrest og fremstilling. Avsnittslederen er til stede på dagtid alle ukedager. Fra politiets side opplyses det om at helgene er en utfordring bemanningsmessig. Operasjonslederen har ansvar for å tilkalle mer tjenestepersonell ved høyt belegg i arresten i helgene.

4 Gjennomføring av besøket

Det varslede besøket ble innledet med et møte med politiets ledelse, ved politimester, visepolitimester, seksjonsleder ved seksjonen for operative fellestjenester og avsnittsleder for arrest og fremstilling.

Deretter foretok enheten en befaring av arrestlokalene, inkludert alle cellene, arrestkorridor, vaktrom, inkvireringsrom og besøksrom. I forbindelse med befaringen ble det gitt en demonstrasjon av arrestens innkomstrutiner, blant annet rutiner for registrering, kartlegging av risiko og helsetilstand og visitering.

Etter befaringen ble det foretatt private samtaler med arrestanter. Besøksteamet foretok også en gjennomgang av utskrifter fra politiets elektroniske arrestjournal, arrestmodulen i politiets operative logg (PO).

I tillegg til møtet med politiledelsen, gjennomførte forebyggingsenheten en kort befaring og et møte med representanter for legevakten i Drammen. Medisinsk fagsjef, fagansvarlig sykepleier, en legevaktlege og en sykepleier med spesialisering var til stede. Det ble også gjennomført et møte med leder og en fagkonsulent ved barnevernsvakten i Drammen.

Besøket ble avsluttet med et oppsummeringsmøte med ledelsen hvor foreløpige funn og anbefalinger ble presentert.

Besøket til Drammen sentralarrest ble godt tilrettelagt fra politiets side. Det ble sikret rask tilgang til etterspurt informasjon. Informasjonsplakatene om forebyggingsenhetens besøk som ble sendt i forkant var hengt opp på et synlig sted i arresten, og enhetens brosjyrer var distribuert til arrestantene.

Under besøket deltok følgende personer fra Sivilombudsmannens kontor:

- Helga Fastrup Ervik (kontorsjef, jurist)
- Kristina Baker Sole (seniorrådgiver, lege)
- Knut Evensen (seniorrådgiver, samfunnsviter)
- Johannes Flisnes Nilsen (rådgiver, jurist)
- Caroline Klæth Eriksen (rådgiver, kommunikasjonsmedarbeider)
- Lene Stivi (rådgiver i 2. avdeling, jurist)

5 Funn og anbefalinger

5.1 Generelt

Helhetsinntrykket er at sentralarresten ledes og drives på en solid måte. Politidistriktet ble i perioden 2009-2013 ilagt foretaksstraff ved fire anledninger. Tre av disse gjaldt forhold ved Drammen

sentralarrest.⁶ Reaksjonene har resultert i flere oppfølgingstiltak som har bidratt til en økt profesjonalisering av arrestoppgavene. Blant annet synes tilsettingen av en avsnittsleder med faglig ansvar for drift av arresten å ha hatt god effekt. Avsnittslederen har blant annet tatt ansvar for å gjennomgå rutiner og revidere lokalt instruksverk.

Fra politiledelsen er det også arbeidet med å heve arrestforvareroppgavens status internt i politiet. Dette er positivt. Arrestforvarerne har en krevende jobb og deres arbeidsmiljø kan også ha konsekvenser for arrestantene. Det er derfor viktig at de møter forståelse internt i organisasjonen for den viktige oppgaven de utfører.

5.2 Hendelser og tvangsbruk

5.2.1 Alvorlige hendelser

Under besøket fikk forebyggingsenheten opplyst at det ikke finnes noe sentralt system for føring av uønskede hendelser og skader på arrestantene mens de oppholder seg i arresten. I Drammen sentralarrest har man denne høsten iverksatt manuell føring av slike hendelser i en bok som ligger tilgjengelig i arresten. En gjennomgang av hendelser ført siden 18. september 2014, viser at det ikke har forekommet forsøk på selvmord eller selvskading i perioden. Det er positivt at sentralarresten har etablert en lokal rutine som på sikt kan danne utgangspunkt for risikodempende tiltak.

Flere arrestanter forebyggingsenheten snakket med oppgir at de ble tilsett jevnlig av arrestforvarerne. Forebyggingsenheten har notert seg at en inspeksjonsalarm blir utløst i operasjonssentralen hver halve time for arrestanter som er innbrakt på grunn av beruselse/sykdom etter politilovens §§ 9 og 12. Dette gjør det enklere å overholde tilsynsrutinene som forutsettes i arrestforskriften § 2-5.

I etterkant ble det foretatt en gjennomgang av føringer i arrestjournalen for de siste 12 døgn. Gjennomgangen viste at det i de fleste tilfeller der politiet har innbrakt noen etter politilovens § 9, ikke er ført tiltak og status for tilsyn. En slik praksis er ikke i tråd med forskriftsfestede krav. Det følger av politiarrestforskriften at:

«Innsatte som er syke eller påvirket av alkohol eller andre berusende midler, skal inspiseres hver halvtime, med mindre omstendighetene tilsier hyppigere tilsyn. Tidspunktet for de enkelte inspeksjonene og resultatet av disse skal anmerkes i arrestjournal.»

Dette kravet er riktignok nyansert noe som følge av politidirektoratets rundskriv 2006/14 som gir nærmere retningslinjer for gjennomføring av forskriften. Om krav til innhold og føring av arrestjournal heter det blant annet:

«For å sikre en fullstendig og enhetlig statistikk knyttet til forvaltningen av politiarrestene skal arrestjournal føres i arrestmodulen i politioperativ logg (PO). For inspeksjoner gjelder dette kun dersom distriktet ikke har egen elektronisk registrering av kontrollrunder.»⁷

I direktoratets rundskriv oppstilles det dermed et unntak for føring dersom distriktet har elektronisk registrering av kontrollrunder. Et elektronisk registreringssystem med kortleser av den typen

⁶ Se Spesialenheten for politisaker, påtalevedtak 4. november 2013, sak nr. 10249337 698/12-123; påtalevedtak 25. april 2012, sak nr. 10248719 780/11-123; påtalevedtak 28. juli 2009, sak nr. 10333327 436/08-123; og Riksadvokatembetet, påtegningsark 17. august 2012 om omgjøring og ileggelse av foretaksstraff.

⁷ Politidirektoratet, rundskriv 2006/14, 15. august 2006, kapittel 3.1.

Drammen sentralarrest bruker, sikrer imidlertid bare dokumentasjon av at tilsynene faktisk er gjennomført, og på hvilke tidspunkt. Slik registrering er ikke alene egnet til å oppfylle det forskriftsfestede kravet som nevnt over. Det bør bemerkes at også det sentrale arresttilsynet påpekte denne svakheten under sitt besøk 2. oktober 2013.⁸

Anbefalinger

- Politiet bør etablere rutiner for å føre resultatet av tilsyn av risikoarrestanter i arrestjournal, med fokus på arrestantens pustefrekvens og kroppsstilling.

5.2.2 Vold, trusler og fysisk maktbruk

Under møtet med ledelsen 22. oktober ble det stilt spørsmål om rutiner dersom det skjer noe med den pågrepne i forbindelse med arrestasjon, transport eller innsettelse i arrest.

Det fremkom at sentralarresten fra høsten 2014 har iverksatt manuell føring av uønskede hendelser som involverer arrestanter, i en bok som ligger tilgjengelig i arresten. I boken var det ført fire tilfeller av fysisk maktbruk i forbindelse med utagering eller vold fra arrestanten, og et tilfelle der politiet bistod helsepersonell under gjennomføring av blodprøvetaking med tvang.

I tillegg lages det en såkalt Rapport om uønsket hendelse (RUH). Politidistriktene er i en sentral instruks pålagt å registrere alle uønskede hendelser og personskader.⁹ Denne formen for avviksrapporing synes å handle primært om uønskede hendelser og personskader for *ansatte i politiet*.¹⁰ Formålet er å sikre at uønskede hendelser (HMS-avvik) rapporteres og behandles på en enhetlig måte i politiet, at risikofaktorer og farefulle forhold forebygges eller avdekkes, og at relevante tiltak kan settes inn. Forebyggingsenheten vil fremheve viktigheten av et godt HMS-arbeid. Arbeidssituasjonen til de ansatte ved arresten kan ha stor innvirkning på hvordan arrestantenes velferd ivaretas.

Under møtet 22. oktober fremla ledelsen alle rapporter om uønskede hendelser i arresten for de siste tolv månedene. Totalt var det 14 avviksmeldinger. To meldinger gjaldt skader eller en uønsket situasjon for arrestanter. De øvrige gjaldt vold eller trusler mot tjenestemenn, eller teknisk svikt i arrestlokalet.

Politidistriktet laget i desember 2013 et notat om risikovurdering av virksomheten. På bakgrunn av risikovurderingen er det satt i verk flere tiltak. Blant annet skal arrestforvarere prioriteres brukt i arrest fremfor transportfremstillinger, og det er tilsatt en egen avsnittsleder for arrestfunksjonen. Dette viser at det arbeides systematisk med å gjøre noe med de situasjonene der risikoen for vold og skader er størst.

5.2.3 Bruk av tvangsmidler

Håndjern er det vanligste tvangsmiddelet som benyttes av politiet, og det har i de siste årene vært rettet et kritisk søkelys mot politiets praksis på dette området, blant annet fra Spesialenheten for politisaker og forskning fra Politihøgskolen.¹¹ Håndjernbruk er også en risikofaktor for alvorlige integritetskrenkelser. Forebyggingsenheten har derfor undersøkt praksis for bruk av håndjern i

⁸ Politidirektoratet, arresttilsyn, Søndre Buskerud politidistrikt, 2. oktober 2013, side 5.

⁹ Politidirektoratet, Håndbok i systematisk helse-, miljø- og sikkerhetsarbeid (HMS) 2014, Del 1 Instruks 3.0.

¹⁰ Politidirektoratet, Årsrapport 2012, Uønskede hendelser – personskader – vold og trusler, HMS-tall 1/2013.

¹¹ Se Spesialenheten for politisaker, årsrapport 2012 side 12, årsrapport 2008 side 16 og Tor-Geir Myhrer, Bastet og bundet – Rettslige rammer for bruk av håndjern, Universitetsforlaget 2012.

forbindelse med pågripelse, arrest og etter innsettelse. Videre har enheten undersøkt hvilke andre tvangsmidler som faktisk er tilgjengelige i sentralarresten i Drammen.

Enhetens undersøkelser gir ingen indikasjon på uforholdsmessig bruk av håndjern i arresten. Arrestantene oppgir gjennomgående at håndjern har vært påsatt ved pågripelse, men tatt av ved inkomstskranken eller i korridoren før innsettelse i cellen. Derimot nevnte enkelte opplevelser av at polititjenestemenn har opptrådt hardhendt under pågripelser.

Spesialenheten for politisaker ila i 2012 foretaksstraff til politidistriktet etter å ha avdekket at en arrestant var blitt lenket med to sett håndjern til metallringer i veggen. Ifølge politidistriktets forklaring på daværende tidspunkt var en slik praksis ikke helt uvanlig, og skjedde trolig ti til tolv ganger årlig. Enhetens befarung viste at samtlige metallringer var fjernet. Politimesteren gav samtidig uttrykk for at de mangler virkemidler for å kontrollere utagerende eller psykisk syke personer, utover fysisk fastholding.

Forebyggingsenheten understreker viktigheten av at arrester er bemannet med arrestforvarere som har trening i konfliktdempende tiltak. Under besøket observerte enheten en situasjon med klart voldspotensiale som ble løst effektivt og uten konflikt av en arrestforvarer. Det erkjennes samtidig at det ikke alltid vil være mulig å roe ned situasjonen. For syke utagerende arrestanter er tidlig kontakt med helsepersonell og kontinuerlig oppfølging viktig. Forebyggingsenheten ble gjort kjent med at politiledelsen har tatt spørsmålet om egnende tvangsmidler opp med Politidirektoratet.

Sentralarresten har ikke belteseng eller tvangstrøye. En såkalt *body-cuff*¹² er benyttet i noen få tilfeller til transportoppdrag.

5.2.4 Visitasjon

Under besøket undersøkte forebyggingsenheten politiets rutiner for visitering, med hovedfokus på visitering ved innsettelse i arrest.

Sentralarresten har tidligere mottatt kritikk fra Spesialenheten for politisaker for praksis med full avkledning i forbindelse med visitasjon.¹³ Forebyggingsenheten har også mottatt en individuell klager knyttet til visitasjonspraksis. Av lokal arrestinstruks fremgår det at:

«Behovet for total avkledning under inkvirering skal vurderes i hvert enkelt tilfelle og i tvilstilfeller avgjøres av operasjonsleder.»

Samtlige arrestanter under besøket oppga å ha blitt visitert ved full avkledning (måtte trekke trusen ned på knærne). Etter en gjennomgang av visitasjonsrutinene gitt av ansatte i arresten legges det likevel til grunn at visiteringen med full avkledning gjennomføres etter en individuell vurdering. Det er alminnelig praksis at samme kjønn utfører visitasjonen.

Det fremkom at enkelte arrestforvarere gjennomfører slike visitasjoner i to trinn, slik at arrestanten slipper å være helt naken. En slik praksis er i overensstemmelse med Den europeiske torturforebyggingskomité (CPT) anbefalinger om gjennomføring av slike visitasjoner:

¹² «Body-cuff» er et system som består av hånd- og fotjern, som festes til et hoftebelte med reimer som gir mulighet for gradert bevegelsesfrihet

¹³ Spesialenheten for politisaker, påtalevedtak 9. mars 2012, sak nr. 10248341 247/11-123.

“A strip search is a very invasive - and potentially degrading - measure. Therefore, resort to strip searches should be based on an individual risk assessment and subject to rigorous criteria and supervision. Every reasonable effort should be made to minimise embarrassment; detained persons who are searched should not normally be required to remove all their clothes at the same time, e.g. a person should be allowed to remove clothing above the waist and to get dressed before removing further clothing.”¹⁴

Visitasjonspraksisen synes imidlertid å være noe forskjellig fra ansatt til ansatt.

Drammen sentralarrest har, i likhet med Tønsberg sentralarrest, ikke tilgang til egnede, selvmordssikre klær som kan benyttes dersom arrestanten er fratatt klærne for å hindre selvmordsforsøk.

Spørsmålet om egnede klær for frihetsberøvede personer som er selvmordsnære ble tatt opp i forbindelse med forebyggingsenhetens besøk til Tromsø fengsel 10.-12. september. Forebyggingsenheten anbefalte der, under henvisning til anbefalinger fra CPT,¹⁵ at innsatte får klærne sine tilbake etter visitering, eventuelt gis egnede alternative klær, slik at innsatte ikke må oppholde seg naken i sikkerhetscellen.

Også i politiets arrester taler hensynet til den enkeltes verdighet for at man bør unngå at arrestantene må oppholde seg nakne på cellen. Det bør særlig vektlegges at det i slike tilfeller alltid skal iverksettes overvåking med lyd og bilde. Enheten understreker at det ikke ble gjort funn under besøket i Drammen sentralarrest som tilsa at selvmordsnære arrestanter oppholdt seg nakne på cellen.

Anbefalinger

- Det bør vurderes å gi føringer for praktisk gjennomføring av visitasjon i lokal arrestinstruks, herunder gjennomføring av full avkledding i to trinn.

5.3 Sittetid og avhjelpende tiltak

5.3.1 Sittetid i arrest

Generelt Under møtet med ledelsen tok forebyggingsenheten opp distriktets arbeid med å få ned sittetiden, og det ble innhentet statistikk for å vurdere utviklingen.

Det fremgår av rapport fra sentralt arresttilsyn at totalt 116 personer satt over to døgn i perioden 1. september 2012 til 1. september 2013.¹⁶ I tilsvarende periode i 2014 har 112 personer sitter over to døgn. For hele år viser Politidirektoratets statistikk at antallet arrestforhold over 48 timer i Søndre Buskerud var 106 i 2012, og 146 i 2013. Ifølge direktoratet utgjør dette henholdsvis 4,20 prosent og 5,54 prosent av *antall totale arrestforhold*.

Det skal her bemerkes at det forholdsmessige tallet i Politidirektoratets statistikk beregnes ut fra alle som settes i politiarrest, uavhengig av om det er innbringelser etter politiloven eller pågripelser etter straffeloven. Ettersom det verken er lovlig adgang eller rimelig grunn til å holde arrestanter innbrakt etter politiloven i to døgn og oversittelser derfor aldri bør være aktuelt for denne gruppen, er

¹⁴ CPTs besøk til Nederland i 2011, CPT/Inf (2012) 21, side 23, avsnitt 32.

¹⁵ CPTs besøk til Danmark i 2014, CPT/Inf (2014) 25, side 40-41, avsnitt 64-66.

¹⁶ Politidirektoratet, Arresttilsyn Søndre Buskerud politidistrikt, 2. oktober 2013.

direktoratets tall misvisende. Det er her ikke snakk om noen etterforskning, men om å ivareta ro og orden eller å verne arrestantene mot å skade seg selv, ofte i forbindelse med rus.

Det konstateres at Politidirektoratet og Kriminalomsorgsdirektoratet¹⁷ i sine årlige statistikker opererer med svært ulik prosentandel for oversittelser. Ifølge statistikk fra Politidirektoratet for 2013 strakk 7,97 prosent av alle arrestforhold seg utover to døgn. Kriminalomsorgens årsstatistikk for 2013 viser at 49 prosent av varetektsfangene som settes i fengsel ikke ble overført innen to døgnfristene.¹⁸ Uoverensstemmelsene skyldes flere forhold, blant annet fanger ikke Kriminalomsorgens statistikk opp personer som løslates uten å bli satt i fengsel. Uansett er det grunn til å reise spørsmål ved om politiets tall gir et korrekt bilde av situasjonen. Dette er et forhold forebyggingsenheten vil ta opp overfor Politidirektoratet.

Det bestilles ofte fengselsplass før fengslingsmøtet, slik at en eventuell overføring ikke forsinkes. Politiet peker samtidig på at høyt belegg i fengslene ofte gjør overføringer vanskelig.

Mindreårige Ifølge tall innrapportert til Politidirektoratet, satt 37 mindreårige i politiarrest i Søndre Buskerud i 2012, hvorav fire var 15 år, fire var 16 år og 29 var 17-åringer. For perioden 1. januar- 1. september 2013 viser tilgjengelige tall at 36 mindreårige satt i arresten. For de fleste mindreårige (17) varte arrestoppholdet i 2013 kortere enn fem timer. Samtidig er det bekymringsfullt at to mindreårige satt nesten tre døgn i arresten (68 timer).

Begge disse to, som ble pågrepet 6. juli 2013, satt dermed over fristen for overføring til fengsel senest dagen etter pågripelsen.¹⁹ Fristbrudd overfor mindreårige må betegnes som uheldig. I forbindelse med vedtakelse av en snevrere overføringsfrist for mindreårige, vektla daværende Justis- og politidepartementet at «barn kan ha en annen tidsoppfatning enn voksne, og at et slikt opphold kan være skremmende, om ikke traumatiserende.»²⁰

Forebyggingsenheten har også undersøkt samarbeidsforholdet mellom sentralarresten og den lokale barnevernsvakten. Barnevernsvaktene er barnevernets akuttberedskap på kveldstid og i helger. Hovedoppgaven er å hjelpe barn og familier i krise som trenger hjelp raskt. Barnevernsvakten er lokalisert tre-fire minutters kjøring fra sentralarresten. Barnevernsvakten er interkommunal og dekker syv kommuner.

Barnevernsvakten har 6,6 årsverk, pluss vikarer. De har åpningstid fra kl. 17.00-01.00 på hverdager og fra kl. 17.00-02.00 i helgene. I disse tidsrommene er ansatte fysisk til stede på jobb. På dagtid er det ikke barnevernsvakt, sakene går da til barnevernet i barnets hjemkommune. Utenom åpningstidene har barnevernsvakten en bakvakt som kan nås via telefon. Det ble også opplyst at barnevernsvakten har en ansatt basert i politihuset som jobber med forebyggende arbeid.

¹⁷ Kriminalomsorgsdirektoratet fører egen statistikk over medgått tid fra pågrepelse til avsagt fengslingskjennelse og innsettelse i fengsel.

¹⁸ Kriminalomsorgsdirektoratets årsstatistikk 2013, side 13.

¹⁹ Forskrift om endring i forskrift 30. juni 2006 nr. 749 om bruk av politiarrest, § 3-1. Den nye overføringsfristen for mindreårige trådte i kraft 1. juli 2013.

²⁰ Endringer i straffeloven, straffeprosessloven, straffegjennomføringsloven, konfliktrådsloven m.fl. (barn og straff), Prop. 135 L (2010–2011), kapittel 7.2.4.1.

Samhandlingen mellom sentralarresten og barnevernsvakten fremstår som god. Det er positivt at barnevernsvakten generelt blir innkalt for å ta hånd om mindreårige til de kan kjøres hjem, eller tilbake til ansvarlig institusjon. Barnevernsvakten påpeker samtidig at det mangler et egnet rom på politihuset der barnevernsvakten kan sitte med den mindreårige i påvente av transport. I dag må ventetiden tilbringes i politihusets resepsjon rett ved inngangspartiet eller på et kontor på politihuset.

Barnevernsvakten har også nylig påpekt overfor politiet at det er viktig at de kobles inn så tidlig som mulig dersom mindreårige innbringes eller pågripes, for å finne alternative løsninger til frihetsberøvelse. Politiledelsen bekrefter at det ikke er automatikk i at barnevernsvakten kobles inn. Det vises til at barnevern er et kommunalt ansvar, og til at innbringelser på dagtid (når barnevernsvakten holder stengt) tas med barnevernet i den aktuelle kommunen.

Anbefalinger

- Politiet bør, i samarbeid med kriminalomsorgen, ytterligere styrke innsatsen for å overholde fristen for overføring til fengsel innen to døgn. Politiet bør særlig påse at overføringsfristen for mindreårige overholdes i alle tilfeller.
- Politiet bør finne et egnet rom der mindreårige kan vente sammen med barnevernsvakt før hjemkjøring eller tilbakeføring til ansvarlig institusjon.

5.3.2 Tiltak for å lette tiden i arrest

Dersom lengre opphold i arresten ikke kan unngås, er det viktig at politiet iverksetter tiltak som kan lette tiden. Opphold i politiarrest innebærer at arrestantene oppholder seg på cellen 22-24 timer i døgnet og dermed i praksis i full isolasjon. På grunn av de store psykiske påkjenningene dette kan ha på mennesker som ofte befinner seg i en krise, er tiltak for å bryte isolasjonen nødvendige.

I en dom mot staten i den såkalte glattcellesaken i Oslo tingrett 2. juni 2014²¹, konstaterte retten krenkelse av retten til vern om privatliv etter EMK artikkel 8 og brudd på diskrimineringsforbudet i EMK artikkel 14. Selv om dommen ikke er rettskraftig, besluttet Riksadvokaten å lage midlertidige retningslinjer til oppfølging av dommen fra påtalemyndigheten i politiet.²² Politidirektoratet har laget midlertidige retningslinjer om politiets oppfølgingsansvar.²³ Det følger blant annet av disse retningslinjene at behovet for isolasjon av arrestanten skal vurderes løpende, og at det skal foretas vurderinger av om isolasjon er forsvarlig ut fra arrestantens helsetilstand. Disse vurderingene skal nedtegnes i arrestjournalen. Dersom påtalemyndigheten finner at det ikke foreligger behov for å isolere den pågrepne, men opphold i politiarrest er eneste alternativ, må det iverksettes tiltak i form av kontakt med andre innsatte eller økt kontakt med ansatte, besøk utenfra, gjennomføring av telefonsamtaler, hyppigere lufting m.v.

Politiet viser til at de mangler en egnet luftegård. Arrestantene kan få lese et blad eller liknende, men det finnes lite lesestoff for fremmedspråklige. Arrestanter forebyggingsenheten snakket med bekrefter at de får lesestoff hvis de spør, men flere synes det er vanskelig med mangelfulle luftemuligheter.

²¹ A mot Staten v/Justis- og beredskapsdepartementet, dom i Oslo tingrett 2. juni 2014, publisert TOSLO-2013-103468.

²² Riksadvokaten, Midlertidige retningslinjer om bruk av politiarrest, brev 24. juni 2014.

²³ Politidirektoratet, Bruk av politiarrest – presiseringer og midlertidige retningslinjer, brev 4. juli 2014.

Søndre Buskerud politidistrikt har utarbeidet en midlertidig instruks til oppfølging av de midlertidige retningslinjene fra Riksadvokaten og Politidirektoratet som nevnt over.²⁴ Instruksene innfører en rekke krav om tiltak for å lette tiden i arrest og krav om saksfremdrift, som er i tråd med sentrale føringer. En gjennomgang av innhentet dokumentasjon for de siste 12 dagene viser at det var fem opphold med varighet over to døgn. Det konstateres at det ikke er ført hvilke vurderinger som foretas med tanke på isolasjonsvirkninger, og at det sjelden fremkommer at det er gjennomført tilretteleggingstiltak, utover ordinær lufting. Ved et par tilfeller er arrestanten tilbudt cellen med seng, dyne og pute. Forebyggingsenheten erkjenner at arrestlokalet og tilgjengelige ressurser legger begrensninger for gjennomføring av slike tiltak, men politiet bør likevel kunne styrke dette arbeidet.

Anbefalinger

- Politiet bør styrke innsatsen for å bøte på uheldige virkninger av isolasjon, særlig ved å vurdere muligheten for besøk utenfra der personer har oppholdt seg i arresten mer enn to døgn.

5.4 Helsetjenester

5.4.1 Tilgang til helsehjelp

Under besøket undersøkte forebyggingsenheten om arrestantenes rett til tilgang til helsehjelp i sentralarresten ble respektert i praksis. Dette innebar både en undersøkelse av politiets rutiner for å sikre slik tilgang, og av hvordan den kommunale legevakten vurderer og ivaretar arrestantenes behov for helsehjelp.

Enheten undersøkte for det første om arrestantens rett til å ta kontakt med lege under arrestoppholdet ble respektert. Deretter undersøkte forebyggingsenheten hvordan politiet sikret fremstilling til legevakt ved behov.

I samtaler med arrestantene fremkom ingen klager på manglende tilrettelegging fra politiets side med å sikre tilgang til legevakt. Politiet tar beslutningen om arrestanten kan bringes til legevakten, eller om den ambulante legevaktstjenesten skal bes om å besøke arresten. Normalt fremstilles arrestantene til legevakten, men legevakten anslår at legevaktbilen kjører til arresten i gjennomsnitt én gang i uken.

Samarbeidet mellom politiet og legevakten beskrives som svært godt av begge parter. Dette er i samsvar med forebyggingsenhetens inntrykk.

Som en del av vurderingen av tilgang til helsehjelp undersøkte forebyggingsenheten også hvordan arrestantenes behov for helsehjelp ble ivaretatt ved ankomst til legevakten. Når arrestanter fremstilles til legevakt, må legevakten vurderes som et sted for frihetsberøvelse. Det ble gjennomført en kort befaring på legevakten, og et møte med medisinsk fagsjef, fagansvarlig sykepleier, en legevaktlege og en sykepleier med spesialisering.

Legevakten er lokalisert tre-fire minutters kjøring fra sentralarresten. Arrestanter ankommer legevakten via en egen inngang på baksiden av legevakten. Derfra kommer arrestantene inn i et pasientrom som er tilrettelagt for undersøkelser eller behandling av arrestanter. Rommet er utformet i dialog med politiet, og har ingen vinduer. Videre er det ingen møbler og løse gjenstander i

²⁴ Søndre Buskerud politidistrikt, Midlertidige lokale retningslinjer for bruk av politiarrest, 8. juli 2014.

rommet, utover en seng, et bord, ett par stoler og et låst skap. Det finnes ikke telefon i rommet. For å ivareta egen sikkerhet kan helsefagarbeidere ved behov sitte mellom døren og pasienten.

Legevaktens tilrettelagte løsning for behandling av fremstilte arrestanter fremstår som en god praksis og synes å ivareta en rimelig balanse mellom legitime sikkerhetsmessige behov og hensynet til arrestantens grunnleggende helserettigheter.

5.4.2 Samtykke og taushetsplikt

Forebyggingsenheten har sett nærmere på håndteringen av arrestantenes personlige opplysninger i forbindelse med helsevurdering og -behandling.

Praksis ved Drammen sentralarrest er normalt at arrestanter fremstilles til legevakt etter en vurdering fra politiet, eller fordi arrestanten selv har bedt om helsehjelp. Selv om en arrestant har rett til å ringe en lege etter at politiet har forvissnet seg om at det er helsepersonell som besvarer henvendelsen,²⁵ er det ifølge legevakten vanligvis politiet som formidler helseopplysninger til legevakten på telefonen.

I følge politiledelsen er utgangspunktet at alle arrestanter har tilgang til lege uten at politiet overhører samtalen. Det vises til at det er en sikkerhetsvurdering fra legen eller ambulanspersonellet om dette er mulig å gjennomføre. Det vises i den forbindelse til at en del personer som har helseutfordringer er utagerende. Det er en individuell vurdering om politiet skal være tilstede under undersøkelsen, men politiet vil alltid være i nærheten.

Videre fremkom det at når en arrestant besøker legevakten er legen som regel aldri helt alene i pasientrommet under undersøkelsen. Noen ganger er politiet til stede inne i pasientrommet, og noen ganger står de utenfor med døren på gløtt. Politiet vurderer rømningsfaren og sikkerhetssituasjonen. Legevaktens erfaring er at politiet aksepterer det, dersom arrestanten ønsker å snakke med legen alene. Det er noe uklart i hvilken grad arrestantene blir informert om at de som klar hovedregel har rett til å snakke alene med legen.²⁶

Det fremkom også at politiet som regel er til stede i cellen dersom helseundersøkelsen skjer på arrestantens celle. De gangene legevaktslegen har kommet til arresten har politiet vurdert situasjonen slik at de har blitt med inn på cellen, eller eventuelt står rett utenfor celledøra i gangen.

CPT har understreket viktigheten av å ivareta tillitsforholdet mellom lege og pasient under helseundersøkelser:

«All medical examinations of persons in police custody must be conducted out of hearing of law enforcement officials, and unless the doctor concerned requests otherwise in a particular case, out of sight of such officials»²⁷

Politiet bør på denne bakgrunnen ikke kunne kreve å høre hva som sies under en undersøkelse, hverken der undersøkelsen skjer i arresten eller der den skjer på legevakt. Dersom helsepersonellet

²⁵ Forskrift 30. juni 2006 nr. 749 om bruk av politiarrest § 2-3, tredje ledd.

²⁶ Lov 2. juni 1999 nr. 64 om helsepersonell m.v. (heretter helsepersonelloven) § 21, jf. Lov 2. juli 1999 nr. 63 om pasient- og brukerrettigheter § 4-1, første ledd.

²⁷ CPT standards, CPT/Inf/E (2002) 1 - Rev. 2013, side 11-12, avsnitt 42.

ber om dette i særlige tilfeller kan politiet oppholde seg innen synsvidde. Eventuell rømningsfare må ivaretas av politiet ved sikring av utgangene fra pasientrom eller celle.

Legene ved legevakten i Drammen presenterte sine rutiner for å sikre at arrestantene blir informert når legen innhenter helseopplysninger i forbindelse med gjennomføring av sakkyndige oppgaver som ikke er taushetsbelagte.²⁸ Arrestantene skal opplyses om at opplysninger innhentet fra en rettstoksikologisk undersøkelse skal formidles til politiet, som påkrevd etter helsepersonelloven.²⁹ Rutinene på dette punktet fremstår som tilfredsstillende.

Anbefalinger

- Politiet bør sikre at arrestanter kan snakke direkte med helsefaglig personell på legevakten, og at en telefonsamtale kan skje uten at politiet og arrestforvarerne hører hva som blir sagt.
- Politiet bør ikke kunne høre hva som sies i pasientrommet. Politiet bør heller ikke kunne se inn i pasientrommet, med mindre helsepersonellet i særlige tilfeller selv ber om dette.

5.4.3 Førstehjelp

Sentralarresten i Drammen har tilgang på en hjertestarter, og gjennomfører regelmessig opplæring.

5.4.4 Dokumentasjon av skader

Under besøk til legevakten fremkom det at legene fører funn og vurderinger i pasientjournalen når undersøkelse av en arrestant avdekker fysiske skader. Det fremkom også at legen benytter et kamera og tar bilder som legges ved pasientens helsejournal. Det ble videre opplyst at dersom et forhold blir anmeldt, mottar legevakten en begjæring om oversendelse av pasientopplysningene. Eventuelt kan arrestanten komme til legevakten i ettertid og etterspørre dokumentasjonen.

God dokumentasjon av skader på frihetsberøvede personer er en viktig rettssikkerhetsgaranti og bidrar til å minske risikoen for tortur og umenneskelig behandling. Viktigheten av dette er påpekt av både CPT og FNs underkomité for forebygging (SPT)³⁰. Det er derfor positivt at legevakten har gode rutiner for dokumentasjon av skader.

5.5 Beskyttelsestiltak

5.5.1 Informasjon til arrestanten

Under besøket til sentralarresten undersøkte forebyggingsenheten om arrestantene var gitt informasjon om saken og rettighetene sine, inkludert retten til å kontakte forsvarer, lege og til å underrette pårørende eller tredjeperson.

I to tilfeller tok det mer enn ti timer før det ble utdelt brosjyre om rettigheter på et språk som arrestantene forsto. Dette fremstår som uforholdsmessig lang tid. Videre synes det å være en sammenheng mellom for sen informasjon om rettigheter, og arrestantenes anledning til å varsle pårørende og forsvarer om frihetsberøvelsen (se punkt 5.5.2 og punkt 5.5.3).

²⁸ Helsepersonelloven § 27.

²⁹ Se note over, § 27 andre ledd.

³⁰ CPT Standards, CPT/Inf/E (2002) 1 - Rev. 2013, kap IV, *Documenting and reporting medical evidence of ill-treatment*, side 94 flg; FNs underkomité for forebygging (SPT), *Report on the Visit to the Maldives*, (2009), CAT/OP/MDV/1, side 6, avsnitt 112.

Lovverket krever at arrestanten «snarest mulig» skal gis en orientering om grunnlaget for innsettelsen i arrest, og om sine rettigheter og plikter.³¹ Disse grunnleggende rettighetene følger også av folkerettslig bindende konvensjoner,³² og anbefalinger fra internasjonale overvåkingsorganer³³. I sin rapport til norske myndigheter i 2011, anbefalte CPT at:

«...the information booklet on rights, [it] should be given to all detained persons as soon as they are brought into a police establishment, and should be properly explained to them to ensure that they are in the position to understand their rights and to exercise them effectively».³⁴

I Norges svar til CPTs rapport ble det vist til at Politidirektoratet i brev til alle politidistriktene 9. mai 2012 hadde instruert om at komiteens anbefalinger på dette punkt skulle følges opp. I svaret til CPT ble innholdet i brevet til politidistriktene gjengitt på engelsk:

«...When taken into custody, the prisoner must be given written information in a language the person in question understands. ... The Directorate requests that routines are established whereby the committee's recommendations are followed. »³⁵

Under besøket fremkom det også at sentralarresten i Drammen ikke har etablert rutiner der arrestantene blir anmodet om å undertegne en erklæring som attest på at de har blitt informert om rettighetene sine som pågrepet eller innbrakt, på et språk de forstår. Det vises her igjen til CPTs anbefalinger til Norge:

« ...the Committee reiterates its recommendation that the persons concerned be requested to sign a statement attesting that they have been informed of their rights in a language they understand. In cases where alcohol or drug intoxication prevents a person from making a valid statement, this request should be made as soon as the person is in a suitable mental state. »³⁶

I Norges svar om oppfølging av rapporten ble det uttalt at:

«The police will [also] follow the recommendation that the persons concerned should sign a statement attesting that they have been informed of their rights. If they are intoxicated and not able to make a valid statement, the statement will be made as soon as the person is in a suitable state.»

Av hensyn til arrestantenes rettssikkerhet er det viktig at sentralarresten i Drammen følger opp de sentrale føringene fra Politidirektoratet på dette punktet.

Anbefalinger

- Politiet bør sikre at alle arrestanter snarest mulig får tilbud om skriftlig informasjonsmaterieil på et språk de forstår om rettigheter som innbrakt eller pågrepet, i tillegg til muntlig informasjon.
- Politiet bør etablere en rutine om at alle arrestanter blir bedt om å signere en erklæring om at de er blitt informert om rettighetene sine på et språk de forstår.

³¹ Arrestforskriften § 2-10 og Politidirektoratets rundskriv 2006/14, punkt 6.

³² FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter artikkel 9 nr.2, Den europeiske menneskerettighetskonvensjon artikkel 5 nr. 2.

³³ Se bl.a. FNs standard minimumsregler for behandling av fanger, artikkel 35; CPT Standards, side 8, avsnitt 16.

³⁴ CPT/Inf (2011) 33, side 14, avsnitt 17.

³⁵ CPT/Inf (2012) 20, side 5, punkt 17.

³⁶ Se note over.

5.5.2 Underretting om innsettelse til pårørende/tredjeperson

Retten til å underrette pårørende eller tredjeperson om innsettelsen i arrest er en grunnleggende rettssikkerhetsgaranti som minsker risiko for tortur og umenneskelig behandling.

Forebyggingsenheten har derfor hatt fokus på dette i samtaler med arrestanter og ved gjennomgang av arrestjournal.

I private samtaler oppgav to arrestanter at de fikk beskjed om at pårørende ikke kunne varsles før etter avhøret. I begge tilfeller ble avhør gjennomført over et døgn etter innsettelse i arrest. Det fremkommer ingen opplysninger i arrestjournalen om ønske om underretting, eller om at det er foretatt påtalemessige vurderinger om å unnlate underretting til pårørende.

Dersom arrestanten ønsker det, skal underretting til pårørende skje «uten ugrunnet opphold». ³⁷ Slikt varsel kan likevel «unnlates såfremt det antas at den vil være til vesentlig skade for etterforskningen». ³⁸ Riksadvokaten har, på bakgrunn av CPTs kritikk om norsk praksis på dette punkt under besøket i 2011, understreket at brudd på varslingsplikten ikke vil bli akseptert. I rundskriv 29. desember 2006 innførte Riksadvokaten strengere regler for unnlattelse av slikt varsel, blant annet om ansvarsforhold, rutiner, vurderingskriterier og journalføring. ³⁹ Når det gjelder journalføring spesifikt fremgår det at:

«Det skal gjerast merknad i vakt- eller arrestjournalen om at det er gjeve melding eller at dette er forsøkt. Er det vedteke å ikkje melde frå, skal også dette gå fram av vakt- eller arrestjournalen saman med ei stutt grunngjeving.» ⁴⁰

På bakgrunn av den informasjonen som foreligger bør politiets rutiner for underretting, og ved unnlatt underretting, forbedres.

Anbefalinger

- Politiet bør påse at alle arrestanter blir orientert om retten til å få underrettet pårørende eller tredjeperson om innsettelsen i arrest, og at de blir spurt om de ønsker dette.

5.5.3 Tilgang til forsvarer

Tilgang til forsvarer er en grunnleggende rettssikkerhetsgaranti som minsker risiko for at tortur og umenneskelig behandling kan finne sted. Forebyggingsenheten har derfor hatt fokus på dette i samtaler med arrestanter og ved gjennomgang av arrestjournal.

Det fremkom informasjon som tyder på at politiets rutiner for å spørre om arrestanten ønsker forsvarer varslet, og eventuelt gjennomføre slik varsel «uten unødig opphold», svikter i enkelte tilfeller. Dette kan synes å ha sammenheng med språkutfordringer og manglende informasjon på et forståelig språk.

Politiet har et eget besøksrom der arrestantene skal kunne ha private samtaler med sin forsvarer. Forebyggingsenheten mottok ingen klager når det gjaldt samtaler med forsvarer i dette rommet. Den

³⁷ Straffeprosessloven § 182 første ledd.

³⁸ Straffeprosessloven § 182 andre ledd.

³⁹ Riksadvokatens rundskriv 4/2006, Kapittel IX, 1.

⁴⁰ Se note over. Kapittel IX, 1 d).

lokale arrestinstruksens regler om varsling av advokat er for øvrig i samsvar med sentrale føringer om slik varsling.⁴¹

Under forebyggingsenhetens besøk til Tønsberg sentralarrest 14. og 20. oktober i år fremkom det at informasjonsbrosjyren om rettigheter som er utarbeidet av Politidirektoratet ikke er oppdatert etter CPTs siste anbefalinger. CPT ga uttrykk for bekymring over at:

«...the relevant provisions of the Circular of the General Prosecutor provide that if the person is arrested after 10 p.m., contact with a lawyer may be postponed until the following morning. The CPT recommends that the Norwegian authorities take the necessary steps to ensure that the right of access to a lawyer is granted in all cases from the outset of deprivation of liberty and that the above Circular is amended accordingly.»⁴²

CPTs anbefaling på dette punkt ble fulgt opp ved endring av Riksadvokatens rundskriv 4/2006 den 24. mars 2012. Som følge av endringen skal følgende nå gjelde:

«Ein forespurnad om å melde frå til advokat bør til vanleg etterkomast snarast råd og seinast 2 timar etter at den pågripne har kome til politistasjon eller lensmannskontor.»

Under befaringen til Drammen sentralarrest fikk forebyggingsenheten se et informasjonsark om «Rettigheter og plikter» som deles ut til arrestantene, og som inneholder den samme feilinformasjonen.

Selv om forebyggingsenheten ikke har informasjon som tyder på at varsel til advokat unnlates i disse tilfellene, er det uheldig at informasjonsmaterieell som deles ut om rettigheter og plikter ved pågrep/innsettelse inneholder feilaktig informasjon. Inntil feilen er rettet opp bør politiet, i de tilfeller der innsettelse i arrest skjer etter kl. 22.00, klargjøre muntlig at advokat alltid skal kunne kontaktes dersom arrestanten ønsker dette.

I den mest oppdaterte elektroniske utgaven utarbeidet av Politidirektoratet, finnes den samme feilinformasjonen. Feilen er gjentatt både når det gjelder innsattes rettigheter som pågrepet etter straffeprosessloven og rettigheter som innbrakt etter politiloven.⁴³ Dette er et forhold forebyggingsenheten vil ta opp med Politidirektoratet.

Anbefalinger

- Politiet bør sikre at varsel eller forsøk på varsel til forsvarer alltid gjennomføres uten unødig opphold, uavhengig av tidspunkt på døgnet.
- Politiet bør sikre at informasjonsmateriellet om rettigheter ved pågrep og innbringelse oppdateres for å tydeliggjøre denne varslingsplikten.

⁴¹ Jf. Politiarrestforskriften § 2-4, Politiinstruksen § 9-2, Politidirektoratets rundskriv 2006/14 kapittel 6 og Riksadvokatens rundskriv 4/2006 med endring 24. mars 2012.

⁴² CPT/Inf/ (2011) 33, side 13, avsnitt 13 (formateringer utelatt)

⁴³ Se lenke med feilinformasjon her: https://www.politi.no/rad_fra_politiet/rettigheter/pagrepet/

5.6 Fysiske forhold

5.6.1 Mottaksrommet

Under befaringen noterte forebyggingsenheten seg at det i mottaksrommet (inkvireringsrommet), bak en brisk langs veggen var montert tre metallstenger. På spørsmål fra politiet ble det opplyst at disse metallstengene var tenkt anvendt ved massearrestasjoner, i påvente av registrering ved skranken. Ifølge avsnittsleder for arresten ble metallstengene ikke brukt, ettersom man i stedet benyttet et rom mellom inngangspartiet og inkvireringsrommet til å holde kontroll på arrestantene dersom det var kø for inkvirering. Politiet poengterte overfor enheten at metallstengene kunne fjernes. Dette vil være i tråd med CPTs anbefalinger til Norge fra 2011. Etter besøk i sentralarresten i Skien hadde CPT følgende å si om bruk av slike anordninger:

«In the reception areas of both Oslo Police Headquarters and Skien District Police Headquarters, there were wall-mounted metal rails to which persons could be attached. The CPT has misgivings about the practice of handcuffing detained persons to fixtures in police establishments. While it may be necessary in certain situations for a person in police custody to be handcuffed, attaching the person to wall fixtures cannot be a substitute for proper temporary holding facilities. Therefore, the Committee recommends that steps be taken to ensure that wall fixtures of the kind described above are removed from all police establishments.»⁴⁴

I sitt svar avslo norske myndigheter å fjerne disse metallstengene, og viste til at det kunne bli nødvendig under massearrestasjoner av en viss størrelsesorden (fra 10 til 200), eller for kortvarig sikring av sterkt berusede/utagerende arrestanter.⁴⁵ Forebyggingsenheten finner det derfor positivt at Drammen sentralarrest har funnet en tilfredsstillende måte å håndtere mottaksfasen på uten å måtte ty til fastlenking til veggen.

Anbefalinger

- Politiet bør fjerne metallstengene som er fastmontert i veggen i mottaksrommet.

5.6.2 Cellene

Arresten har totalt 18 celler, alle med hel dør og inspeksjonsluke. De fleste cellene har en forhøyet brisk der man kan sove på madrassen. Enkelte av cellene mangler en slik brisk. I en av disse cellene er det plassert en ordinær seng som er utstyrt med sengetøy. I alle cellene finnes det et fungerende toalett nedsenket i en brisk og en drikkevannskilde som styres fra innsiden, med mulighet for overstyring utenfra.

To celler har begrenset tilgang til dagslys, gjennom et lite tykt glassvindu øverst på en vegg. De resterende cellene har ikke vindu. Det ble vist til at manglende dagslysinfall er vanskelig å gjøre noe med, ettersom arresten ligger i kjelleren. I den forbindelse vises det til at CPT etter sitt forrige besøk i Norge anbefalte myndighetene å sikre at personer som er frihetsberøvet i 24 timer eller mer får tilgang til tilstrekkelig dagslys.⁴⁶

Videre fremkom det at lyset på cellene som regel står på hele døgnet, av hensyn til gjennomføring av tilsyn, og for eventuelt å kunne følge arrestantene via videoovervåking. Flere arrestanter opplevde belysningen som slitsom om natten.

⁴⁴ CPT/Inf (2011) 33, side 16, avsnitt 25.

⁴⁵ CPT/Inf (2012) 20, side 9, punkt 25.

⁴⁶ CPT/Inf (2011) 33, side 18-19, avsnitt 33. Sml. også Den europeiske politikodeks av 19. september 2011, § 56.

Under befaring ble forebyggingsenheten også oppmerksom på svært dårlig luftkvalitet på enkelte celler. Ifølge politiets ledelse var det var bestilt hovedservice på ventilasjonsanlegget for å utbedre dette.

Ingen av cellene hadde tilgang til klokke. Mangel på både innfall av dagslys og klokke, gjør at arrestantene vil ha store problemer med å følge med på døgnvariasjoner. Det bør derfor prioriteres særskilt å installere egnede klokker. Den europeiske torturforebyggingskomité (CPT) anbefalte i sin siste rapport fra besøk i Norge at alle celler i politiarresten utstyres med klokke.⁴⁷

Anbefalinger

- Politiet anbefales å se på mulighetene for å oppgradere en eller flere celler slik at de får en mer human utforming.
- Det bør lages en bedre løsning for lyssetting på alle cellene, som gir mulighet for å dempe belysningen om natten uten at dette går på bekostning av muligheten for tilsyn, og det bør installeres klokker på alle cellene.

5.6.3 Opphold i friluft

Sentralarresten mangler et egnet sted hvor arrestantene kan få tilgang til frisk luft. I den grad det forekommer lufting, må det foregå i en trapp som fører opp til uteområdet rundt sentralarresten, eller ved at arrestanten ledsages av to tjenestemenn ute foran politihuset. Foran politihuset er det ikke mulig å skjerme arrestanten for oppmerksomhet fra allmenheten. De fleste av arrestantene forebyggingsenheten snakket med hadde fått anledning til et kort opphold i friluft. En arrestant som på besøkstidspunktet hadde oppholdt seg mer enn et døgn i arresten oppgir at det ikke ble gitt tilbud om opphold i friluft. Dette er i samsvar med opplysninger i arrestjournalen.

Når det gjelder mulighetene til å oppholde seg i friluft er det i politiarrestforskriften § 2-7 fastlagt at:

«Innsatte som overnatter i politiarrest, skal så langt det er mulig og med nødvendige restriksjoner og begrensninger få oppholde seg i friluft hver dag.»⁴⁸

CPT fremhever i sine standarder for frihetsberøvelse («CPT standards») at:

«Persons held in police custody for 24 hours or more should, as far as possible, be offered outdoor exercise every day»⁴⁹

Etter å ha påvist manglende muligheter til opphold i friluft ved flere sentralarrestere under sitt besøk i 2011, fremmet CPT en likelydende anbefaling til norske myndigheter.⁵⁰

Forebyggingsenheten konstaterer at arrestanter ved sentralarresten i Drammen i praksis ikke har tilgang til noen reell utendørsaktivitet i den perioden de oppholder seg i sentralarresten.

Arrestantene har heller ikke tilgang til dagslys. Slike fysiske forhold vil kunne ha sterkt negativ innvirkning på arrestantene etter svært kort tid.

⁴⁷ CPT/Inf (2011) 33, side 15, avsnitt 22.

⁴⁸ Forskrift 30. juni nr. 749 om bruk av politiarrest, Fastsatt ved Kronprinsreg.res. 30. juni 2006 med hjemmel i lov 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker (Straffeprosessloven) § 183. Fremmet av Justis- og politidepartementet (nå Justis- og beredskapsdepartementet).

⁴⁹ CPT Standards, CPT/Inf/E (2002) 1 - Rev. 2013, side 13, avsnitt 47.

⁵⁰ CPT/Inf (2011) 33, side 15, avsnitt 23.

Forebyggingsenheten erkjenner at arrestens beliggenhet gjør det vanskelig å tilby tid i friluft. Tross disse begrensningene, bør politiet vurdere ytterligere tiltak for å gi arrestantene en mulighet til daglig opphold i friluft.

Anbefalinger

- Arrestantene bør sikres et tilfredsstillende luftetilbud. Som et minimum bør arrestanter daglig kunne kjenne friluft og se dagslys, og gis en reell mulighet til bevegelse og følelse av å være ute.

S|OM

Sivilombudsmannens forebyggingsenhet mot tortur og umenneskelig behandling ved frihetsberøvelse

Kontaktinformasjon:

Telefon: 22 82 85 00
Grønt nummer: 800 800 39
E-post: postmottak@sivilombudsmannen.no

Besøksadresse: Akersgata 8, Oslo
Postadresse: Postboks 3 Sentrum, 0101 Oslo

www.sivilombudsmannen.no/om-torturforebygging/forsiden